

La yerba nel conceyu de Ribesella¹

XANDRU MARTINO RUZ

El presente trabayu intenta describir lo más fonderamente posible los cuidaos, trabayos, almacenamientu y consumu de *la yerba* nel conceyu de **Ribesella** (más concretamente nos pueblos de *Sardalla y Ardines* pertenecientes a la parroquia de *Samiguel d'Uciu*). El conceyu Ribesella podemos atopalu nel mapa na fastera nororiental d'Asturies, en llende colos conceyos de Llanes (pel este), Caravia (pel oeste) y Cangues d'Onís y Parres (pel sur).

Tola información recoyida nesti trabayu ta referida a los usos y costumes de la xente enantes de l'apaición de la maquinaria que vino suavizar los trabayos y sobre too a ganar tiempu na siega y recoyida de la mesma, factor perimportante cuando'l tiempu nun acompaña pa colos trabayos.

Trabayos y cuidaos de los praos pel iviernu

Siguiendo cronológicamente les estaciones a lo llargu del añu entamaremos falando de cuállos son los trabayos que se desendolquen pel **iviernu** nos praos.

El primer detalle a tener en cuenta ye la dixeбра de praos que se fai ente los que pertenecen o tán arrendaos a la familia: dellos praos (normalmente los que queden

más lloñe de casa) déxense pa yerba, y d'ello que los cuidaos son escasos o nulos; quiciabes solamente podamos falar del trabayu d'*abonalos* si ye que lo necesiten, cosa que nun se fai tolos años. Los praos que tan más cerca de casa normalmente son los destinaos a *verde* pa l'alimentación de les vaques. Pa esto podemos atopar dos modalidaes: o bien se siega dello pa apurrí-yoslo a la cuadra, o bien, los díes que nun ta mui malo, sáquense les vaques a *pastiar*.

Nel casu de sacar les vaques a *pastiar* podemos atopar que'l prau tuviera *zarráu* o que nun lo tuviere. Nel primer casu les vaques quedaben soles tol día, pero nel casu de que nun tuviera *zarre* yera necesariu *llendales* pa que nun marcharen del prau mentantu *pastiaben*.

El trabayu de *llendales*, según los informantes yera abondu aburriú, sobre too nel casu de que lloviere teniendo que llevar entós "un sacu de capiruchu pa nun moyase".

La siega

Los trabayos de la siega nel conceyu de Ribesella entamen normalmente, aunque esto depende muncho del tiempu, a finales de xunu. Nesta dómina espérase a que salga un día de sol pa entamar colos praos que pel iviernu se dexaron pa yerba.

Si la familia tien pocos praos suelen arreglase pa segalo colos de casa; nel casu de que tengan muncha yerba suel recurrise al restu de parientes pa que los ayuden, devolviéndoyos el favor nel casu de que lo necesiten. El trabayu de la siega entama tempranu, enantes de que seque la rosada, porque a eses hores, magar que la yerba pesa más ye más fácil segalo, la *guadaña* córtalo meyor col agua de la rosada y da menos trabayu². Normalmente los homes van delante segando. Cuandu se quita la rosada aporten les muyeres que van detrás de los homes *atropando* y *dando vuelta* a la yerba. Ye interesante dende'l puntu de vista etnográfico'l

repartu de les tarees por sexos y grupos d'edá: normalmente son los homes los que sieguen y les muyeres y los guaḥes los qu'atropen y dan vuelta a la yerba nun dándose casi nunca'l casu de ver segar a neños y muyeres. Tamién pue ocurrir que los mesmos homes sieguen enantes de quitase la rosada y seyan ellos mesmos los qu'atropen y den vuelta a la yerba cuando seca. Si'l tiempu ta bonu, déxase la yerba *espardiu* pa que *cure*; si tuviere un día mui bonu cura nel mesmu día y entós fáense *balagares* grandes pa llevalo depués a la *palanca*. Nel casu de que'l tiempu tea duldosu puen facese *maraños* o balagares pequeños pa que si llueve que nun se mueye, lo qu'implica tener qu'espardelo y da-y vuelta al otru día si ta bono, pa que *cure* y entós pasar a facer balagares grandes.

Si'l prau ta cerca de casa, lo normal ye xintar en casa. Nel casu de que'l prau quede lloñe llévase la xinta al mediu día y xintase nel prau p'aprovechar les hores de sol.

Teniendo la yerba yá curao y amontonao en balagares ye la hora de facer palanques con ello o de metelo na *tenada*. Les formes de tresportar la yerba varien, dependiendo d'ónde tea la palanca o de si se lleva pa la tenada.

Lo normal ye que si la yerba se lleva a la tenada, s'*acarrete* en pollín o en carru. Lo mesmo pasa si la palanca ta cerca de casa o lloñe d'onde tenemos los balagares. Nel casu de que se faiga una palanca nel mesmu prau onde se ta segando, arrástrense los balagares fasta la palanca, amarrando los balagares pembaxu y tirando'l pollín o les vaques. Si'l qu'amarra ye "finu" cási que que nun se pierde nada de yerba nel tresporte. El trucu paez ser que ta n'amarrar el balagar per debaxu del too.

Depués que se lleva'l balagar fasta la palanca ponse una persona enriba de la palanca y va *pisando* la yerba

que-y apurren los otros coles *traentes*.

Preseos

Los preseos fundamentales a la hora de segar yeren los siguientes:

La guadaña: Ye'l preséu col que se siega la yerba. Dividese en dos partes: el *mangu* y la *guadaña* o'l *corte*. Nel mangu podemos atopar delles partes estremaes: l'*asta*, que ye'l palu llargu del mangu; la *maniya* que ye l'agarradera que va más alta y onde se pon la mano izquierda; el *tirón*, que ye l'agarradera que va en medio de l'*asta* y onde se pon la mano drecha; la *vera*, una arandela de fierro onde se fixa'l *pie* de la guadaña y la *pina*, una cuña de fierro que sirve pa meter ente la vera y el *pie* de la guadaña pa que nun haya folgura y la guadaña quede bien fixa al mangu.

Na guadaña en sí podemos atopar dos partes diferenciaes: el *corte*, que ye la parte que corta la yerba, y el *pie* que ye la parte cola que se xunta la guadaña al *asta* cola vera y la *pina*.

La pradera: Preséu que sirve p'atropar y dar vuelta a la yerba y na que distinguimos dos partes, el *mangu*, fechu normalmente de madera d'ablanu y los *dientes* que son tamién de madera.

La traenta: Preséu que sirve pa dar vuelta, apurrir ya incluso tresportar la yerba. Consta de dos partes bien diferenciaes: el *mangu*, normalmente d'ablanu, y los *dientes* que son de fierro.

La piedra: Piedra, polo xeneral allargada, que sirve p'afilar la guadaña.

La cachapa: Recipiente de madera³, que se lleva enganchada nel cinchu y que sirve pa llevar la piedra d'afilar. Métese siempre nella un poquiñín d'agua pa que la piedra tea moyada y afíle meyor y tamién se-y mete daqué de yerba pa que la piedra nun se mueva y nun suene al caminar o segar.

Los fierros de cabruñar: Preseos que sirven pa

cabruñar el corte de la guadaña. En realidá son dos preseos estremaos: la *yuncla* y el *martiyu*. La primera sirve pa poner debaxu del corte y da-y col martiyu. Esta aición tien comu finalidá facer el corte más finu pa dempués afilalu meyor.

Almacenamientu de la yerba

Dos yeren les formes más normales d'almacenar la yerba, comu yá se dixo enriba: *na tenada* y *en palanques*.

La tenada ye un local asitiáu xeneralmente al llau de la cuadra y en sitiu altu, destináu a almacenar tola yerba posible pal consumu de les vaques durante l'iviernu. Depués de curao, llévase la yerba pa la tenada en pollín o en carru fasta que quede enllena dafechu y d'ella va *mesándose* pel iviernu pa nun tener que dir lloñe a buscar la yerba a dalguna palanca, sobre too los díes que ta mui malo.

La palanca son montones de yerba que se van asitiando al rodiu d'un maderu, d'una vara, onde na *picoreta* llanten dalgún cazu, lata o pota de metal que tien la principal función de nun dexar que l'agua entre na palanca, porque si l'agua entra esbariando pel maderu la yerba de la palanca podrez. Tamién suel ponese xusto na *picoreta* de la palanca alrodiu del maderu un *rueñu*, una especie de chicote fechu con yerba entrellazao que s'apierta escontra'l maderu y s'espeta bien metíu nel furacu que dexa la yerba, xunto al maderu y a mou de "tapón" pa que l'agua nun entre. Convién dexar la lata non mui alta pa que tape más l'agua y cuando se va mesando la yerba y baxa l'altor de la palanca dir baxando'l rueñu poco a poco.

Pueden tar cerca de la casa, y nesi casu mésase la yerba direutamente pa echá-yoslo a les vaques na cuadra, o lloñe, y entós, cuando la yerba de la tenada va escosando, vase col carru a por yerba a la palanca pa metelo na tenada.

Consumu de la yerba

Nel consumu de la yerba podemos destremar dos clases: *el verde* y *lo curáu*, que ta na tenada o nes palanques.

Normalmente pela mañanina dábase-yos a les vaques piensu, dempués de terminar el piensu echábase-yos yerba y cuando terminaben cola yerba echábase-yos verde. En casu de tenelo, si taba mui malu'l día y nun se podía dir a segar un poquiñín de verde echábase-yos sólo yerba. Too esto na *cuadra*.

Dempués, si'l tiempu lo permitía, echábase'l ganáu a pastiar y a eso de les cinco de la tarde díbase a por elles pa llevales pa la cuadra onde se-yos volvía a echar un poco de yerba. Finalmente pela nueche, enantes d'acostase, volvía a echáse-yos otro poco.

Los praos pela seronda

Depués de rematar cola siega y recoyida de la yerba y enantes de qu'entre la *seronda* fai falta *llimpiar los praos*, sobre too los *moñiqueros* y *desoriellar*. Cuando tenemos el prau llimpiu nun se fai nél dengún llabor más más fasta xunu, qu'entama otra vegada tol procesu.

Notes

¹ Les gracias más fonderes a los dos informantes, *Avelino Rosete Blanco "Ino"* y *Luisa Sánchez Fuentes* pola información ufiertada y sobre too por criame de guaḡe deprendiendo los trabayos de la tierra, cosa que na mio familia yera imposible por ser toos marineros ensin nenguna rella-ción col campu.

² Anguañu, coles segadores mecániques pasa tolo contrario: los trabayos de la siega entamen cuando la yerba ta seco porque asina les máquines trabayen meyor.

³ Lo más normal agora ye topar cachapes de plásticu, que son muncho más económicques y pesen menos pa llevales en cinchu.